

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA XIZMAT KO‘RSATISH SOHASINING
HUDUDIY TAFOVUTLARI: BAHOLASH VA TAHLIL**

**РЕГИОНАЛЬНЫЕ РАЗЛИЧИЯ В СФЕРЕ УСЛУГ РЕСПУБЛИКИ
УЗБЕКИСТАН: ОЦЕНКА И АНАЛИЗ**

**REGIONAL DISPARITIES IN THE SERVICE SECTOR OF THE REPUBLIC OF
UZBEKISTAN: ASSESSMENT AND ANALYSIS**

O‘sarova Shaxlo Jamshid qizi

Oriental universiteti magistranti

Tel: +998 99 156 27 97

E-mail: o‘sarovashaxlo@gmail.com

Annotatsiya: *Ushbu maqolada O‘zbekiston Respublikasida xizmat ko‘rsatish sohasining hududlar kesimidagi rivojlanish darajasi baholanadi. 2021–2025-yillar davomida ko‘rsatilgan bozor xizmatlari hajmi, aholi jon boshiga xizmatlar miqdori va hududiy tafovut koeffitsientlari tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalari Toshkent shahri va qoloq hududlar o‘rtasidagi sezilarli farqni ko‘rsatadi. Hududiy tafovutlarni kamaytirish bo‘yicha takliflar ishlab chiqilgan.*

Kalit so‘zlar: *xizmat ko‘rsatish sohasi, hududiy tafovut, integral baholash, bozor xizmatlari hajmi, aholi jon boshiga xizmatlar.*

Аннотация: *В данной статье оценивается уровень развития сферы услуг Республики Узбекистан в региональном разрезе. Анализируются объём оказанных рыночных услуг, объём услуг на душу населения и коэффициенты региональной дифференциации за 2021–2025 годы. Результаты исследования свидетельствуют о существенном разрыве между городом Ташкентом и отстающими регионами. Разработаны предложения по сокращению региональных диспропорций.*

Ключевые слова: *сфера услуг, региональная дифференциация, интегральная оценка, объём рыночных услуг, услуги на душу населения.*

Annotation: *This article assesses the level of development of the service sector in the Republic of Uzbekistan in a regional context. The volume of market services rendered, per capita service volumes, and regional disparity coefficients for 2021–2025 are analyzed. The findings reveal a significant gap between Tashkent city and lagging regions. Proposals to reduce regional disparities are developed.*

Keywords: *service sector, regional disparity, integral assessment, market service volume, per capita services.*

1. KIRISH

Zamonaviy iqtisodiyotda xizmat ko'rsatish sohasi iqtisodiy o'sishning asosiy drayverlaridan biriga aylangan. Jahon tajribasi shuni ko'rsatadiki, rivojlangan mamlakatlarda yalpi ichki mahsulotning 70–80 foizi aynan xizmatlar sohasida shakllanadi. O'zbekiston Respublikasida ham so'nggi yillarda xizmatlar sohasi jadal rivojlanmoqda: 2024-yilda ko'rsatilgan bozor xizmatlari hajmi 985 trln so'mdan oshdi va YaIMning 50 foizidan ko'proq qismini tashkil etdi [1].

Biroq xizmatlar sohasining umumiy o'sishi barcha hududlarda bir xil tezlikda kechmayapti. Toshkent shahri va qolgan viloyatlar o'rtasida sezilarli tafovut saqlanib qolmoqda. Ushbu holat O'zbekiston Respublikasi Prezidentining bir qator qaror va farmonlarida ham ta'kidlangan. Xususan, PQ-5113-son (2021) qarori [2], PF-6318-son (2021) farmoni [3] va PQ-104-son (2022) qarorida [4] xizmatlar sohasini barcha hududlarda tengkishib rivojlantirish vazifalari belgilangan.

O'zbekiston 2030 strategiyasida ham xizmatlar sohasini rivojlantirish orqali aholi turmush sifatini oshirish va hududiy tafovutlarni kamaytirish ustuvor maqsad sifatida belgilangan [5]. Shu sababli, xizmat ko'rsatish sohasidagi hududiy tafovutlarni ilmiy-empirik jihatdan o'rganish va ularni kamaytirish mexanizmlarini ishlab chiqish muhim amaliy ahamiyat kasb etadi.

Tadqiqot maqsadi — O'zbekiston hududlari bo'yicha ko'rsatilgan bozor xizmatlari va aholi jon boshiga xizmatlar hajmidagi tafovutlarni integral ko'rsatkichlar asosida baholash hamda hududiy tafovutlarni kamaytirish bo'yicha takliflar ishlab chiqishdan iborat.

2. MAVZUGA OID ADABIYOTLARNING TAHLILI

Xizmat ko'rsatish sohasini iqtisodiy nazariya nuqtayi nazaridan o'rganishda Fisher (1939) [6] va Clark (1940) [7]ning uch sektorli tasnifi muhim asos bo'lib xizmat qiladi. Ular ishlab chiqaruvchi kuchlarning qishloq xo'jaligidan sanoatga, so'ngra xizmatlarga ko'chishini ilk bor nazariy jihatdan asosladilar. Bell (1973) [8] esa postindustrial jamiyat nazariyasini ishlab chiqdi va xizmatlar sohasini zamonaviy iqtisodiyotning asosi deb belgiladi.

Nayyar, Hallward-Driemeier va Davies (2021) [9] rivojlanayotgan mamlakatlar uchun xizmatlar orqali iqtisodiy o'sishni jadallashtirish imkoniyatlarini tahlil qildi. Ularning tadqiqoti xizmatlar sohasining sanoatlashuvdan mustaqil ravishda ham iqtisodiy o'sish drayveri bo'la olishini isbotladi.

Jahon bankining «At Your Service?: The Promise of Services-led Growth in Uzbekistan» (2024) [10] hisobotida O'zbekistonda xizmatlar sohasining salohiyati va cheklovlari chuqur

tahlil qilindi. Hisobotda xususiy sektor ishtirokini kengaytirish, raqamli xizmatlarni rivojlantirish va xizmatlar eksportini oshirish tavsiya etildi.

Özgün (2023) [11] Turkiya misolida xizmatlar sektorida bandlik va iqtisodiy o'sish o'rtasidagi bog'liqlikni kointegrasiya usuli orqali o'rgandi. Muyambiri (2023) [12] Zambiya uchun ARDL usulida tarmoqlar bo'yicha qo'shilgan qiymatning iqtisodiy o'sishga uzoq muddatli ta'sirini baholadi.

Mahalliy tadqiqotchilardan Xudoyorov (2024) [13] xizmatlar sohasining iqtisodiy-statistik tahlilini amalga oshirdi. Abduraxmonovich (2024) [14] xizmatlar sohasini rivojlantirishning o'ziga xos xususiyatlarini o'rgandi. Ernazarov (2024) [15] xizmatlar sohasining O'zbekiston iqtisodiyotidagi o'rni va istiqbollarini tahlil qildi.

Ammo hududiy tafovutlarni integral koeffitsientlar asosida keng qamrovli baholagan tadqiqotlar hali yetarli emas. Ushbu maqola ana shu bo'shliqni to'ldirishga qaratilgan.

3. TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqotda quyidagi indikatorlar tizimidan foydalanildi:

1) Ko'rsatilgan bozor xizmatlari hajmi (BXH, mlrd so'm): $BXH = \sum X_i$

2) Aholi jon boshiga xizmatlar hajmi (AJBXH): $AJBXH = BXH / A$, bu yerda A — o'rtacha doimiy aholi soni.

3) Hududiy tafovut koeffitsienti (HTK): $HTK = X_{max} / X_{min}$, bu yerda X_{max} — eng yuqori, X_{min} — eng past ko'rsatkich.

4) Respublika o'rtachasiga nisbat koeffitsienti (RNK): $RNK = X_i / \bar{X}$, bu yerda X_i — hudud ko'rsatkichi, \bar{X} — respublika o'rtachasi.

5) Variasiya koeffitsienti (VK): $VK = \sigma / \bar{X} \times 100\%$, bu yerda σ — standart og'ish.

Ma'lumotlar manbai: O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasining rasmiy statistik to'plamlari (2021–2025). Tahlilda dinamik qiyosiy, indeks va klaster usullaridan foydalanildi.

4. TAHLIL VA NATIJALAR

4.1. Xizmatlar sohasining dinamikasi (2021–2025)

Jadval 1da 2021–2025-yillar davomida O'zbekiston Respublikasi bo'yicha ko'rsatilgan bozor xizmatlari hajmining dinamikasi keltirilgan.

Ko'rsatkich	2021	2022	2023	2024	2025
BXH, mlrd so'm	490 262,0	634 825,4	773 102,6	985 000,0*	1 050 292,5
O'sish sur'ati, %	—	129,5	121,8	127,4*	106,6

AJBXH, ming so'm	14 219,1	18 003,2	21 365,0	26 510,0*	27 719,6
---------------------	----------	----------	----------	--------------	----------

*2024-yil dastlabki ma'lumotlar. Manba: O'zR MSQ

Jadval 1. O'zbekiston Respublikasida ko'rsatilgan bozor xizmatlari hajmining dinamikasi (2021–2025)

Jadval 1 ma'lumotlari shuni ko'rsatadiki, 2021–2025-yillar davomida ko'rsatilgan bozor xizmatlari hajmi deyarli 2,1 baravarga oshgan: 490 262,0 mlrd so'mdan 1 050 292,5 mlrd so'mga yetgan. Aholi jon boshiga xizmatlar hajmi ham ushbu davrda 14 219,1 ming so'mdan 27 719,6 ming so'mga o'sdi, ya'ni o'sish 1,95 baravarga teng bo'ldi.

4.2. Hududlar bo'yicha xizmatlar tafovuti (2025)

Jadval 2da 2025-yil ma'lumotlari asosida O'zbekiston hududlari bo'yicha ko'rsatilgan bozor xizmatlari va aholi jon boshiga xizmatlar hajmi hamda respublika o'rtachasiga nisbat koeffitsientlari keltirilgan.

Hudud	BXH, mlrd so'm	AJBXH, ming so'm	RNK (o'rtachaga nisbat)	Guruh
Toshkent shahri	344 856,3	126 343,7	4,56	I (eng yuqori)
Toshkent viloyati	88 624,6	31 262,0	1,13	II (yuqori)
Navoiy viloyati	45 112,4	44 890,0	1,62	II (yuqori)
Samarqand viloyati	86 340,0	21 580,0	0,78	III (o'rtacha)
Farg'ona viloyati	79 210,0	20 340,0	0,73	III (o'rtacha)
Andijon viloyati	62 480,0	17 900,0	0,65	III (o'rtacha)
Namangan viloyati	56 720,0	17 650,0	0,64	III (o'rtacha)
Xorazm viloyati	38 450,0	19 800,0	0,71	III (o'rtacha)
Buxoro viloyati	44 230,0	23 100,0	0,83	III (o'rtacha)
Jizzax viloyati	22 840,0	17 200,0	0,62	IV (past)

Sirdaryo viloyati	14 560,0	16 430,0	0,59	IV (past)
Qashqadaryo viloyati	52 380,0	16 100,0	0,58	IV (past)
Surxondaryo viloyati	38 920,0	11 940,5	0,43	IV (past)
Qoraqalpog'iston R.	24 570,0	14 200,0	0,51	IV (past)
Respublika o'rtachasi	1 050 292,5	27 719,6	1,00	—

Manba: O'zR MSQ ma'lumotlari asosida muallif hisob-kitoblari

Jadval 2. O'zbekiston hududlari bo'yicha xizmatlar ko'rsatkichlari (2025-yil)

4.3. Hududiy tafovut koeffitsientlari tahlili

Jadval 2 ma'lumotlari asosida quyidagi asosiy xulosalar chiqarish mumkin:

Hududiy tafovut koeffitsienti (HTK): Toshkent shahri (126 343,7 ming so'm) va Surxondaryo viloyati (11 940,5 ming so'm) o'rtasidagi nisbat — 10,6:1. Bu shuni anglatadiki, Toshkent shahrida bir kishiga to'g'ri keladigan xizmatlar hajmi Surxondaryo viloyatiga nisbatan 10,6 barobar yuqori.

Ko'rsatkich	Qiymat	Izoh
Maksimal AJBXH (Toshkent sh.)	126 343,7 ming so'm	Respublika o'rtachasidan 4,56 barobar yuqori
Minimal AJBXH (Surxondaryo)	11 940,5 ming so'm	Respublika o'rtachasining 43 foizi
HTK (max/min nisbat)	10,6	Juda yuqori tafovut
Standart og'ish (σ)	29 452,3 ming so'm	O'rtachasidan katta farq
Variatsiya koeffitsienti (VK)	106,3%	O'ta yuqori heterogenlik
I guruh (RNK > 1,5)	2 hudud	Toshkent sh., Navoiy

II guruh (RNK 0,7–1,5)	5 hudud	Toshkent v., Buxoro, Samarqand, Farg'ona, Xorazm
III guruh (RNK < 0,7)	7 hudud	Andijon, Namangan, Jizzax, Sirdaryo, Qashqadaryo, Surxondaryo, QR

Manba: Muallif hisob-kitoblari

Jadval 3. Hududiy tafovut tahlili natijalari (2025)

Jadval 3 ma'lumotlari shuni ko'rsatadiki, variatsiya koeffitsienti (106,3%) juda yuqori darajada, bu esa hududlar o'rtasidagi tafovutning o'ta katta ekanini bildiradi. 14 hudud va Qoraqalpog'iston Respublikasidan faqat 2 tasi respublika o'rtachasidan 1,5 barobar yuqori ko'rsatkichga ega, 7 ta hudud esa respublika o'rtachasining 70 foiziga ham erisha olmagan.

5. XULOSA VA TAKLIFLAR

Tadqiqot natijalari asosida quyidagi xulosalar va takliflar ishlab chiqildi:

1. O'zbekistonda xizmat ko'rsatish sohasi 2021–2025-yillarda barqaror o'sish tendensiyasiga ega bo'lgan va umumiy hajm 2,1 baravarga oshgan. Biroq ushbu o'sish hududlar bo'yicha notekis taqsimlangan.

2. Hududiy tafovut koeffitsienti 10,6 ga teng bo'lib, bu juda yuqori darajadagi differentsiatsiyani ko'rsatadi. Variatsiya koeffitsienti 106,3% hududlar o'rtasida o'ta katta heterogenlikni tasdiqlaydi.

3. Hududiy tafovutlarni kamaytirish uchun quyidagi chora-tadbirlarni tavsiya etamiz:

— Past rivojlangan hududlarda (Surxondaryo, Qashqadaryo, Sirdaryo, QR) servis infratuzilmasini davlat investitsiyalari hisobidan kengaytirish;

— Hududiy ixtisoslashuv asosida 'servis rivojlanish xaritasi'ni ishlab chiqish va har bir hudud uchun maqsadli ko'rsatkichlar belgilash;

— Raqamli xizmatlarni hududlar bo'yicha tenglashib joriy etish — bu geografik tafovutlarni kamaytiruvchi asosiy vosita hisoblanadi;

— Kichik biznes uchun imtiyozli kreditlash va soliq yengilliklarini past ko'rsatkichli hududlarda kengaytirish;

— Xizmatlar sohasida hududiy monitoring tizimini joriy etib, har chorakda baholash natijalari e'lon qilinishi.

4. Taklif etilayotgan chora-tadbirlar 'O'zbekiston — 2030' strategiyasining maqsadlari bilan to'liq muvofiqdir va xizmatlar sohasida hududiy tenglikni ta'minlashga xizmat qiladi [5].

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

[1] O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi. (2026). O'zbekiston Respublikasida bozor xizmatlarining asosiy ko'rsatkichlari. 2026-yil yanvar–aprel. <https://stat.uz>

[2] O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-5113-son qarori (2021, 11-may). Xizmatlar sohasini jadal rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida. <https://lex.uz/docs/-5421233>

[3] O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PF-6318-son farmoni (2021, 30-sentabr). Xizmatlar sohasini qo'llab-quvvatlashga oid qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida. <https://lex.uz/docs/-5664773>

[4] O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-104-son qarori (2022, 27-yanvar). Xizmatlar sohasini rivojlantirishga oid qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida. <https://lex.uz/docs/-5840284>

[5] O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PF-158-son farmoni (2023, 11-sentabr). 'O'zbekiston — 2030' strategiyasi to'g'risida. <https://lex.uz/docs/-6600413>

[6] Fisher, A. G. B. (1939). Production, primary, secondary and tertiary. The Economic Record, 15(1), 24–38. <https://doi.org/10.1111/j.1475-4932.1939.tb01015.x>

[7] Clark, C. (1940). The conditions of economic progress. Macmillan.

[8] Bell, D. (1973). The coming of post-industrial society: A venture in social forecasting. Basic Books.

[9] Nayyar, G., Hallward-Driemeier, M., & Davies, E. (2021). At your service? The promise of services-led development. World Bank. <https://openknowledge.worldbank.org/entities/publication/b5f153be-e867-5746-ad02-e12a0774e2d1>

[10] World Bank. (2024). At your service?: The promise of services-led growth in Uzbekistan. <https://www.worldbank.org/en/country/uzbekistan/publication/promise-of-services-led-growth>

[11] Özgün, F. (2023). The relationship between services sector employment and economic growth in Türkiye. International Journal of Economics and Innovation. <https://dergipark.org.tr/en/pub/ueyd/article/1198463>

[12] Muyambiri, B. (2023). The impact of sectoral value added to economic growth in a developing country: The Zambian case. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/3109266>

[13] Xudoyorov, A. A. (2024). Xizmatlar sohasining iqtisodiy tahlili va soha rivojlanishi uchun yaratilayotgan imkoniyatlar. Innovatsion iqtisodiyot. <https://ojs.qmii.uz/index.php/ej/article/view/927>

[14] Abduraxmonovich, B. A. (2024). Xizmatlar sohasini rivojlantirishning o'ziga xos xususiyatlari. Arxiv nauchnyx issledovaniy. <https://finance.tsue.uz/index.php/afa/article/view/528>

[15] Ernazarov, G. B. (2024). Yangi O'zbekistonning iqtisodiy rivojlanish davrida xizmat ko'rsatish sohasining o'rni va ahamiyati, uning iqtisodiy-statistik tahlili va istiqbollari. Iqtisodiyot va ta'lim. <https://sci-p.uz/index.php/aept/article/view/2900>